

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

Təsdiq edirəm
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:
 dos. Zaur Məmmədov
" 09 " 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi

Fakültə: Filologiya və ibtidai təhsil

Kafedra: Azərbaycan dili və ədəbiyyat

I.Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: Müasir Azərbaycan dili -I. Fənn üzrə proqram Bakı Dövlət Universiteti rektorunun 18.05.2018-ci il tarixli R-52 sayılı əmri ilə nəşr hüququ verilmişdir.

I.Fənn haqqında məlumat:

Kodu: İF-B06.1

Tədris ili: I (2025-2026) Semestr: I

Tədris yükü cəmi: Auditoriya saati 75 (Mühazirə 45 saat, Seminar 30 saat)

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 7 kredit

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: Əliyev Əlirza, fil.e.n., dos

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi - 40 , 2 saylı tədris korpusu

Məsləhət saati: V gün saat 8³⁰-10⁰⁰.

E-mail ünvanı: alirza1946@ru.kom

III.Tövsiyə olunan dərslik və dərs vəsaitləri:

Əsas:

1. Dəmirçizadə Ə. Müasir Azərbaycan dili. Bakı, 2007
2. Qurbanov A. Müasir Azərbaycan ədəbi dili. I c., Bakı, 2003
3. Xəlilov B. Müasir Azərbaycan dili. Bakı, 2007
4. Yusifov M. Azərbaycan dili fonetikasının əsasları. Bakı, 2012
5. Axundov A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984

Əlavə:

6. Fəxrəddin Yadigar. Fonetika və fonologiya məsələləri. Bakı, 1993
7. Veysəlli F. Azərbaycan dilinin funksional qrammatikası: fonemika və morfemika. Bakı, 2014

IV.Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənnin tədrisi vacib deyildir.

V. Korrekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxtda "Dilçiliyə giriş" fənninin tədrisinə də zəruriyyət vardır.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Müasir Azərbaycan dilinin tam və hərtərəfli öyrənilməsi fonetikasız mümkün deyildir. Belə ki, dilin həm əməli məqsədlə öyrənmək üçün, həm də nəzəri məqsədlə tədqiq etmək üçün onun maddi hissəsini, yəni danışq səslərini bilmək, bununla əlaqədar bir sıra hadisə və qanunları dərk etmək zəruridir. Fonetikanın əlifba tərkibində, orfoqrafiya qaydalarının tənzimləməkdə, tələffüzün qaydalarının müəyyənləşdirilməsində və s. məsələlərdə də əhəmiyyəti əvəzsizdir. Fənnin tədrisində məqsəd tələbələrə dilçiliyin fonetika bölməsinin nəzəri məsələləri, Azərbaycan dilinin fonetik sistemi barəsində məlumat verməkdən ibarətdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları

nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilər.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	Əla	A
2.	81-90	Çox yaxşı	B
3.	71-80	Yaxşı	C
4.	61-70	Kafi	D
5.	51-60	Qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	Qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülcək.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 45 saat, Seminar 30 saat, Cəmi: 75 saat

№	Keçirilən mühazirə məşğələlərinin məzmunu	Saat	
		Müh	Tarix
1.	Mövzu: Müasir Azərbaycan dili fənninin mövzusu, məqsəd və vəzifələri. Plan: 1. Azərbaycan dilinin türk dilləri arasında yeri. 2. Azərbaycan dilinin təsir dairəsi. 3. Müasir Azərbaycan dili fənninin mövzusu, məqsəd və vəzifələri. 4. Müasir Azərbaycan dili fənninin başqa elmlərlə əlaqəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 5]	2	
2.	Mövzu: Fonetikaya giriş. Azərbaycan dilinin fonetik quruluşu.	2	

	Plan: 1. Fonetika dilçiliyin müstəqil sahəsi kimi. 2. Növləri 3. Təsviri fonetika. 4. Tarixi fonetika. 5. Müqayisəli fonetika. 6. Fonetikanın tədqiqat üsulları. 7. Fonetik transkripsiyalar. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 7]		
3.	Mövzu: Səs. Səsin fiziki, fizioloji və ictimai əlamətləri. Plan: 1. Səsin fizioloji mənbələri. 2. Səsin ictimai əlamətləri. 3. Səsin akustik əlamətləri Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]	2	
4.	Mövzu: Səs və fonem. Plan: 1. Fonemin əsas əlamətləri Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]	2	
5.	Mövzu: Azərbaycan dilinin saitlər sistemi. Plan: 1. Saitlər sistemi 2. Sait səslərinin bölgüsü prinsipləri 3. Dilin vəziyyətinə görə saitlərin bölgüsü. 4. Dodaqların vəziyyətinə görə saitlər sistemi Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
6.	Mövzu: Saitlərin əsas xüsusiyyətləri. Plan: 1. "İ" və "Ə" incə saitlərin xüsusiyyətləri 2. "Ü" və Ö saitinin xüsusiyyətləri 3. "Ü" saitinin xüsusiyyətləri 4. Qalın saitlərin əsas xüsusiyyətləri Mənbə: [1, 4, 5]	2	
7.	Mövzu: Azərbaycan dilinin samitlər sistemi. Plan: 1. Samitlərin təsnifi əsasları 2. Küyün kəmiyyətə görə samitlər 3. Küyün yaranma yerinə görə samitlər və üsuluna görə samitlər Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
8	Mövzu: Azərbaycan dilində samitlərin əsas xüsusiyyətləri Plan: 1. "P" VƏ "b" samitlərinin xüsusiyyətləri 2. "T" və "D" samitlərinin xüsusiyyətləri Mənbə: [1, 2, 5]	2	
9	Mövzu: Heca, növləri və tipləri. Plan: 1. Nitq parçaları haqqında məlumat. 2. Heca və onun növləri. 3. Hecanın tipləri. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 7]	2	
10	Mövzu: Azərbaycan dilində fonetik hadisələr. Plan: 1. Assimilyasiya hadisəsi və onun istiqamətləri. 2. Dissimilyasiya.	2	

	3. Ahəng qanunu Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]		
11.	Mövzu: Azərbaycan dilində ahəng qanunu. Plan: 1. Saitlərin ahəngi. 2. Samitlərin ahəngi. 3. Saitlərlə samitlərin ahəngi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
12	Mövzu: Səsartımı, səsdeşümü və yerdəyişmə Plan: 1.Səsartımı 2.Səsdeşümü və yerdəyişmə Mənbə: [1, 3, 4,]	2	
13.	Mövzu: Vurğu və növləri Plan: 1. Nitq parçasının mənalı səslənmə əlamətləri. 2. Heca vurğusu. 3. Sərbəst vurğu 4. Sabit vurğu. 5. Şəkilçilərdə vurğu. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
14	Mövzu: Vurğunun dərəcəsi. Məntiqi və həyəcanlı vurğu Plan: 1. Vurğunun dərəcəsi. 2. Məntiqi vurğu Mənbə: [1, 2, 3]	2	
15.	Mövzu: Azərbaycan dilinin orfoepiyası. Plan: 1. Orfoepiya anlayışı. 2. Orfoepiyanın əhəmiyyəti. 3. Orfoepiyanın orfoqrafiya ilə əlaqəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
16.	Mövzu: Ədəbi tələffüzün mənbələri. Tələffüz şəraiti. Plan: 1. Ədəbi tələffüzün mənbələri. 2. Tələffüz vasitələri və tələffüz üsulları Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
17	Mövzu: Tələffüz və tələffüz üslubları Plan: 1.Tələffüz üslubları 2.Tam üslub 3.Sərbəst üslub Mənbə: [1, 2,4]	2	
18	Mövzu: Sait və samitlərin tələffüzü Plan: 1. Saitlərin tələffüzünə aid qaydalar. 2. Samitlərin tələffüzünə aid qaydalar. Mənbə: [1, 2,3,4,5]	2	
19	Mövzu: Bəzi qrammatik formaların tələffüzü. Sintaktik şəraitdə tələffüz Plan: 1.Saitlərin yanaşı tələffüzü 2.Samitlərin yanaşı tələffüzü Mənbə: [1, 2,4,5]	2	
20	Mövzu: Azərbaycan dilinin orfoqrafiyası və Azərbaycan əlifbası	2	

	Plan: 1. Yazı və onun tipləri. 2. Orfoqrafiya haqqında 3. Orfoqrafiyanın prinsipləri. 4. Azərbaycan əlifbasının tarixi Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]		
21	Mövzu: Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları. Plan: 1. Sözlərin bitişik, defislə və ayrı yazılması. 2. Sözlərin baş hərflərinin yazılışı. 3. İxtisar edilən sözlərin və qısaltmaların yazılışı. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
22	Mövzu: Şəkilçilərin yazılışı Plan: 1. Şəkilçilərin yazılışı Mənbə: [1, 2, 5]	2	
23	Mövzu: Bitişik yazılan mürəkkəb sözlər Plan: 1. Bitişik yazılan mürəkkəb sözlər Mənbə: [2, 5]	1	

Nö	Keçirilən seminar məşğələlərinin məzmunu	Sem	Tarix
1.	Müasir Azərbaycan dili fənninin mövzusu, məqsəd və vəzifələri və Fonetikaya giriş. Azərbaycan dilinin fonetik quruluşu	2	
2.	Səs. Səsin akustik fiziki, fizioloji və ictimai əlamətləri.	2	
3.	Səs və fonem.	2	
4.	Azərbaycan dilinin saitlər sistemi və Saitlərin əsas xüsusiyyətləri.	2	
5.	Azərbaycan dilinin samitlər sistemi. Azərbaycan dilində samitlərin əsas xüsusiyyətləri	2	
6.	Heca, növləri və tipləri.	2	
7.	Azərbaycan dilində fonetik hadisələr	2	
8.	Azərbaycan dilində ahəng qanunu. Səsartımı, səsdüşümü və yerdəyişmə	2	
9.	Vurğu və növləri. Vurğunun dərəcəsi. Məntiqi və həyəcanlı vurğu	2	
10.	Azərbaycan dilinin orfoepiyası.	2	
11.	Ədəbi tələffüzün mənbələri. Tələffüz şəraiti.	2	
12.	Tələffüz və tələffüz üsulları, Sait və samitlərin tələffüzü	2	
13.	Bəzi qrammatik formaların tələffüzü. Sintaktik şəraitdə tələffüz	2	
14.	Azərbaycan dilinin orfoqrafiyası və Azərbaycan əlifbası, Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları.	2	
15.	Şəkilçilərin yazılışı. Bitişik yazılan mürəkkəb sözlər	2	

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Fonetikanın əsas məsələləri olan səsin yaranmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən danışq üzlərini, sait və samitlər sistemini, fonetik hadisə və qanunları, vurğu, orfoepiya və orfoqrafiya məsələlərini hərtərəfli və dərinlən öyrənmək. Mürəkkəb sözlərin yazılışı, sözlərin sətirdən-sətə keçirilməsinin də qaydaları mənimsənilməlidir.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

-Təhsilalanlar dilin həm əməli məqsədlə öyrənmək üçün, həm də nəzəri məqsədlə tədqiq etmək üçün onun maddi hissəsini, yəni danışq səslərini bilmək, bununla əlaqədar bir sıra hadisə və qanunları dərk edir. Fonetikanın əlifba tərkibində, orfoqrafiya qaydalarının tənzimləməkdə, tələffüzün qaydalarının müəyyənləşdirilməsində və s. məsələlərdə də əhəmiyyətini öyrənir.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV: Kollokvium sualları:

I Kollokvium sualları

1. Müasir Azərbaycan dili fənninin mövzusu, məqsəd və vəzifələri
2. Fonetikaya giriş. Azərbaycan dilinin fonetik quruluşu
3. Səsin akustik fiziki, fizioloji əlamətləri
4. Səsin ictimai əlamətləri
5. Fonetik transkripsiya
6. Səs və fonem.
7. Azərbaycan dilinin saitlər sistemi
8. Saitlərin əsas xüsusiyyətləri
9. Azərbaycan dilinin samitlər sistemi
10. Küyün yaranma yerinə görə samitlər
11. Azərbaycan dilində samitlərin əsas xüsusiyyətləri
12. Heca haqqında
13. Hecanın növləri
14. Azərbaycan dilində fonetik hadisələr.
15. Azərbaycan dilində ahəng qanunu.

II Kollokvium sualları

1. Vurğu haqqında
2. Şəkilçilərdə vurğu
3. Vurğunun dərəcələri
4. Orfoepiya
5. Sintaktik şəraitdə tələffüz
6. Ədəbi tələffüzün mənbələri
7. Tələffüz üslubları
8. Sərbəst üslub
9. Samitlərin yanaşı tələffüzü.
10. Saitlərin yanaşı tələffüzü
11. Tələffüz vasitələri
12. Yazı və onun növləri
13. Orfoqrafiya və onun prinsipləri
14. Əlifbamızın tarixi
15. Defis işarəsi və defislə yazılan sözlər

XV. İmtahan sualları:

1. Müasir Azərbaycan dili fənninin mövzusu, məqsəd və vəzifələri.
2. Fonetikanın növləri
3. Ümumi və xüsusi fonetika
4. Fonetik transkripsiya.
5. Səsin akustik fiziki əlamətləri.
6. Səsin fizioloji mənbələri.
7. Danışq üzləri.
8. Səsin ictimai əlamətləri.
9. Fonem, onun əsas əlamətləri.
10. Səslərin əsas növləri.
11. Saitlər sistemi.
12. Dilin üfiqi vəziyyətinə görə saitlər sistemi.
13. Dilin şaquli vəziyyətinə görə saitlər sistemi.
14. Dodaqların vəziyyətinə görə saitlər sistemi.
15. Samitlərin təsnifi əsasları.
16. Küyün kəmiyyətinə görə samitlər
17. Küyün yaranma yerinə görə samitlər
18. Küyün yaranma üsuluna görə samitlər
19. Dodaq və dil samitləri
20. Kipləşən və novlu samitlər.

21. "Ö" saitinin əsas xüsusiyyətləri.
22. "Ü" saitinin əsas xüsusiyyətləri
23. "P" və "B" samitlərinin əsas xüsusiyyətləri
24. "T" və "d" samitlərinin əsas xüsusiyyətləri
25. Heca haqqında.
26. Hecanın növləri.
27. Samitlərin mövqeyinə görə hecalar.
28. Heca tipləri.
29. Fonetik hadisələr
30. Uyuşma.
31. Ahəng qanunu.
32. Saitlərin ahəngi.
33. Saitlərlə samitlərin ahəngi.
34. Dilönü və dılarxası saitlərin ahəngi.
35. Samitlərin ahəngi.
36. Səsartımı.
37. Vurğu haqqında.
38. Sabit vurğu.
39. Şəkilçilərdə vurğu.
40. Vurğunun dərəcələri.
41. Məntiqi vurğu.
42. Orfoepiya
43. Tələffüz üslubları.
44. Tam üslub.
45. Sərbəst üslub.
46. Ədəbi tələffüzün mənbələri.
47. Yazı və onun tipləri
48. Yazı və onun növləri
49. Saitlərin yanaşı tələffüzü.
50. Samitlərin yanaşı tələffüzü.
51. Sintaktik şəraitdə tələffüz.
52. Əlifbamızın tarixi
53. Müasir Azərbaycan əlifbası
54. Orfoqrafiya haqqında.
55. Orfoqrafiyanın prinsipləri.
56. Orfoqrafiyanın tarixi-ənənəvi prinsipi.
57. Defis işarəsi və defislə yazılan sözlər.
58. Böyük və kiçik hərflərin işlənmə məqamları.
59. Şəkilçilərin yazılışı.
60. Bitişik yazılan mürəkkəb sözlər

"Müasir Azərbaycan dili -I" fənninin sillabusu 050101 "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi" ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir.
"Azərbaycan dili və ədəbiyyat" kafedrasının 9 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 01).

Kafedra müdiri:

dos.Q.İ.Rufullayev

Fənn müəllimi:

dos.Ə.B.Əliyev

Tamam olundu:
Səhifə dos. Ə.S. Əliyev